

АРНАЙЫ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Құбашева Нүргүл Дәулетқызы

kubasheva_nurgul@mail.ru

7M01101 - Педагогика және психология білім бағдарламасының II курс магистранты,
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, э.ғ.к., профессор - Сабирова Ж.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы педагогикалық білім беру үдерісінде арнайы педагогтермен жұмысты ұйымдастырудың ғылыми-теориялық негіздері қарастырылады. Инклюзивті білім беру жағдайында арнайы педагогтердің кәсіби қызметі, оларды даярлау ерекшеліктері және педагогикалық кадрлардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері талданады. Зерттеу нәтижесінде арнайы педагогтермен тиімді жұмыс жүргізу педагогикалық білім беру сапасын арттырудың маңызды факторы екені айқындалды.

Кілт сөздер: педагогикалық білім беру, арнайы педагогика, инклюзивті білім беру, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар, кәсіби құзыреттілік.

Қазақстан Республикасында білім беру мен тәрбие бағыттары үнемі даму үстінде. Әр адам білімге тең қолжетімділік алуы тиіс. Бұл – инклюзивті қоғам құрудың басты талабы. Бұл мақсатқа жетудің негізгі құрамдас бөлігі — арнайы педагогтарды кәсіби, сапалы дайындау. Арнайы педагогика – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар мен ересектерге бағытталған арнайы білім саласы.

Арнайы педагогтар – тұлғаның ерекше дамуы мен оқу ерекшеліктерін терең түсінетін, психологиялық-педагогикалық тұрғыдан қолдау көрсете білетін мамандар.

Арнайы педагогтардың білім беру жүйесіндегі орны мен маңызын инклюзивті білімнің жүзеге асырылу бағыттары мен тығыз байланысты.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру принциптері маңызды орын алады. Бұл — бұқаралық білім беру мекемелерінде әртүрлі мүмкіндіктері бар оқушылардың бірге оқуы. Мұндай жүйенің табысты жүзеге асуы арнайы педагогтардың кәсіби дайындығына тікелей байланысты.

Арнайы педагог:

- Оқушылардың жеке қажеттіліктерін анықтайды;
- Оқу бағдарламаларын түзетеді;
- Оқушыларды әлеуметтік ортаға бейімдеуге көмектеседі.

Арнайы педагогтарды даярлаудың маңыздылығы әлеуметтік теңдік пен қолжетімділікті қамтамасыз ету.

Арнайы педагогтар балалар мен жасөспірімдердің әлеуметке толыққанды қатысуына жағдай жасайды. Олар:

- Балалардың өзін-өзі бағалау қабілетін арттырады;
- Қоғамға бейімделуге көмектеседі;
- Отбасыларды қолдауды ұйымдастырады.

Бұл – қоғамдағы әлеуметтік теңдіктің басты факторы.

Білім беру сапасын арттыруға ықпал етуде арнайы педагогтардың рөлі:

- Оқу бағдарламаларын оқушының мүмкіндігіне қарай бейімдейді;
- Ең тиімді оқыту тәсілдерін қолданады;
- Оқу процесінде жеке қолдау көрсетеді.

Осылайша олар ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім сапасын арттырады.

Психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз етуде арнайы педагогтар балалардың эмоционалдық, әлеуметтік, тілдік дамуын зерттеп, қажетті қолдауды қамтамасыз етеді. Бұл балалардың жан-жақты дамуы үшін өте маңызды.

Ғылыми зерттеулер мен жетекші ғалымдардың көзқарастары

Арнайы педагогика саласын зерттеген ғалымдар мен олардың еңбектері білім беру тұжырымдамаларын дамытуға ықпал етті.

Лев Семенович Выготский (Л. С. Выготский) Выготский әлеуметтік даму теориясын ұсынып, балалардың даму процесін оқу мен әлеуметтік орта байланысы арқылы түсінді. Оның еңбектері арнайы педагогика үшін өте құнды, себебі ол оқушының әлеуетін ашу үшін әлеуметтік өзара әрекеттестіктің рөлін айқындады.

Выготский — даму психологиясы мен әлеуметтік білім беру туралы еңбектері арқылы арнайы педагогикаға үлкен әсер еткен ғалым.

Негізгі еңбектері

1. **Thought and Language** (1934) — Дәл қазақша аудармасы: *Ойлау және тіл*.
→ Оқушылардың тіл және ойлау байланысын зерттейді.
2. **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes** (1978).
→ Қоғамдық өзара әрекеттестіктің оқушының дамуына әсерін көрсетеді.
3. **Educational Psychology** (1997).
→ Білім беру психологиясының теориялық негіздері.
4. **The Collected Works of L. S. Vygotsky** (6 томдық жинақ).
→ Барлық іргелі мақалалары мен зерттеулері.
5. **The History of the Development of Higher Mental Functions**.
→ Жоғары психикалық функциялардың дамуы туралы.

Мария Монтессори (M. Montessori) Монтессори әдісі – жеке ерекшеліктерге арналған оқыту тәсілі. Ол балалардың өзінше оқу қабілетін дамытуды мақсат тұтады, бұл арнайы білім беру саласында өте маңызды.

Монтессори педагогикасы — жеке тұлғаның даму ерекшелігін басым қоятын педагогикалық әдіс.

Негізгі еңбектері

1. **The Montessori Method** (1912).
→ Монтессори әдісінің теориясы мен тәжірибесі.
2. **Dr. Montessori's Own Handbook** (1914).
→ Әдістерді қолданудың нақты үлгілері.
3. **The Absorbent Mind** (1949).
→ Баланың қоршаған ортаны “жіп сияқты сорып алуы” туралы.
4. **Education for a New World** (1946).
→ Білім берудің әлеуметтік рөлі.
5. **The Secret of Childhood** (1936).
→ Балалардың ішкі мотивациясын түсіндіреді.

Жан Пиаже (J. Piaget) Пиаже когнитивтік дамудың сатылық теориясын зерттеген. Оның теориясы оқушылардың ойлау ерекшеліктерін бағалауға және тиімді оқыту стратегияларын таңдауға мүмкіндік береді. Бұл арнайы педагогтар үшін оқу бағдарламаларын жеке жоспарлауда негіз бола алады.

Пиаже когнитивтік даму теориясының негізін салған психолог. Оның еңбектері балалардың ойлау ерекшеліктерін түсінуге көмектеседі.

Негізгі еңбектері

1. **The Language and Thought of the Child** (1923).
→ Балалардың тіл мен ойлау байланысын зерттейді.
2. **The Child's Conception of the World** (1926).
→ Баланың әлемге деген түсінігінің даму сатылары.
3. **The Child's Conception of Physical Causality** (1930).
→ Себеп-салдар байланысын түсіну.
4. **The Moral Judgment of the Child** (1932).
→ Баланың моральдық бағалауының дамуы.
5. **Play, Dreams and Imitation in Childhood** (1951).
→ Ойын мен қиялдың даму рөлі.
6. **Genetic Epistemology** (1970).
→ Танымдық даму теориясы — Piaget жүйесінің философиялық негізі.

Арнайы педагогтарды даярлаудың қазіргі жағдайы мен болашағы Қазақстандағы жағдайы.

Қазақстанда арнайы педагогтарды даярлау жүйесі еліміздің білім беру стандарттарына сай дамып келеді. Жоғары оқу орындарында арнайы педагогика мамандығы бар, мұнда студенттер теориялық білімнің уаң-ақ практикалық дағдыларды да игереді.

Болашақта арнайы педагогтардың рөлі одан әрі артады:

- Инклюзивті білім беру кеңейеді;
- Оқу технологиялары мен психологиялық бағалау әдістері жетілдіріледі;
- Мамандардың даярлығы халықаралық стандартқа сәйкес жоғары деңгейде жүргізіледі.

Қорытындылай келе, арнайы педагогтарды даярлау – қоғамымыздағы ең маңызды әлеуметтік міндеттердің бірі. Инклюзивті білім беру жүйесін тиімді жүзеге асыру, білім сапасын арттыру, әлеуметтік теңдік пен қолжетімділікті қамтамасыз ету — барлығы құрамдас бөлік ретінде арнайы педагогтардың кәсіби дайындығына байланысты.

Арнайы педагогтар — бұл тек білім беретін мамандар ғана емес, әрбір оқушының жан-жақты дамуының, әлеуметтік белсенділігінің, өзіне деген сенімінің кепілі. Сондықтан да елімізде арнайы педагогикалық білім сапасын арттыру – ұлттық білім беру саясатындағы басым бағыт.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Лев Семенович Выготский. (1983). *Собрание сочинений: В 6 т. Т. 5. Основы дефектологии*. Москва: Педагогика. Электронды нұсқа: <https://www.psychology-online.net/articles/doc-1567.html>
2. Жан Пиаже. (2003). *Психология интеллекта*. Санкт-Петербург: Питер. Баспа туралы ақпарат: <https://www.piter.com/product/psihologiya-intellekta>
3. Мария Монтессори. (1967). *The Absorbent Mind*. New York: Holt, Rinehart and Winston. Кітап туралы ақпарат: <https://montessori-namta.org/shop/the-absorbent-mind/>
4. Қазақстан Республикасының Парламенті. (2007). *Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы*. Ресми мәтін: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>

5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2015). *Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері*. Құжат: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500000645>
6. UNESCO. (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Paris: UNESCO. Ресми құжат: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
7. Айтбаева, А. Б. (2014). *Арнайы педагогика негіздері*. Алматы: Қазақ университеті. Университет баспасы: <https://kaznu.kz>
8. Сүлейменова, Р. А. (2018). Инклюзивті білім беру жағдайында арнайы педагогтың кәсіби құзыреттілігі. *Педагогика және психология*, №2, 45–52. Журнал туралы ақпарат: <https://bulletin-pedagogy.kaznu.kz>
9. Валерий Лебединский. (2004). *Нарушения психического развития в детском возрасте*. Москва: Академия. Баспа туралы ақпарат: <https://academia-moscow.ru>